

LATOPISY
AKADEMII SUPRASKIEJ
5

SYNODY CERKWI PRAWOSŁAWNEJ
W I RZECZYPOSPOLITEJ

Pod redakcją
Marzanny Kuczyńskiej i Urszuli Pawluczuk

Białystok 2014

Rada Naukowa

Arcybiskup Białostocki i Gdański Jakub (Białystok),
Arcybiskup Wrocławski i Szczeciński Jeremiasz (Wrocław),
Antoni Mironowicz (Białystok), Aleksander Naumow (Wenecja)

Kolegium Redakcyjne

ks. Jarosław Józwik (redaktor naczelny),
Magdalena Żdanuk (sekretarz), ks. Henryk Paprocki, Marzanna Kuczyńska,
m. Mikołaja, Jarosław Charkiewicz, Urszula Pawluczuk

Wszystkie teksty złożone do tomu zostały zaakceptowane do druku przez
Radę Naukową na podstawie procedury *peer review*.

Adres Redakcji

Fundacja „Oikonomos”
ul. Św. Mikołaja 5, 15-420 Białystok, e-mail: fundacja@oikonomos.pl

Redakcja techniczna, skład i projekt okładki

Jarosław Charkiewicz

ISSN 2082-9299

Wydawca

Fundacja „Oikonomos”

Druk i oprawa

Orthdruk Sp. z o.o., Białystok

SPIS TREŚCI

Od Redakcji	7
Adam Martynowicz <i>Typologia soborów lokalnych Kościoła prawosławnego na ziemiach ruskich i Wielkiego Księstwa Litewskiego do końca XV wieku</i>	9
Aleksander Naumow <i>Metropolita kijowski Grzegorz (Camblak) na soborze w Konstancji (1418)</i>	41
Павел Бочек <i>Митрополит Киприан – защитник Православной Церкви в Восточной Европе в конце XIV – начале XV веков</i>	57
Antoni Mironowicz <i>Sobory wileńskie 1509 i 1514 roku</i>	71
Urszula Pawluczuk <i>Wilno w okresie Soboru 1514 roku</i>	83
Ks. archim. Andrzej Borkowski <i>Wysłannicy patriarchy konstantynopolitańskiego na soborach w Rzeczypospolitej w XVI wieku</i>	103
Agnieszka Gronek <i>Sakrament namaszczenia chorych i jego obrazowanie w sztuce zachodnioruskiej w dobie polemiki międzywyznaniowej</i>	121
Jarosław Stankiewicz <i>Dzieje prawosławia na Nowogródczyźnie do końca XVI wieku</i>	145
Marcin Mironowicz <i>Prawosławne parafie we Włodzimierzu Wołyńskim do końca XVI wieku</i>	167
Alicja Z. Nowak <i>Synodalne źródła nauk dla kapłanów w metropolii kijowskiej do XVII wieku</i>	181
Dominika Gapska <i>Znaczenie soborów w budowaniu niezależności państwowej, przykład Serbii (pierwsza połowa XVIII wieku)</i>	195

Andrej Harbatski	
<i>Конфессиональные отношения в Пинском повете в период I Речи Посполитой</i>	201
Ольга Н. Иванчина	
<i>Семантика иконы в Беларуси периода I Речи Посполитой</i>	209
Ks. diakon Denis Rusnak	
<i>Prawosławna diecezja litewska w 1914 roku</i>	221
Александр Н. Свирид	
<i>Источники по истории Православной Церкви I Речи Посполитой как основа обоснования права собственности на культовые объекты Польской Автокефальной Православной Церкви в 20-30 гг. XX века</i>	235
Jarosław Charkiewicz	
<i>Różnorodność i hierarchizacja świętych w Kościele prawosławnym</i>	241

ZNACZENIE SOBORÓW W BUDOWANIU NIEZALEŻNOŚCI PAŃSTWOWEJ, PRZYKŁAD SERBII (PIERWSZA POŁOWA XVIII WIEKU)

Słowa kluczowe: polityka serbska, autonomia religijna, Serbowie w monarchii Habsburgów, serbskie sobory prawosławne, metropolia karłowicka

Sobory cerkiewno-narodowe w XVIII wieku były najważniejszą formą wyrażania autonomii Serbów w ramach monarchii habsburskiej¹. Jej podstawę ekonomiczną stanowiły dobra monasterskie i cerkiewne, a najwyższym przedstawicielstwem politycznym stał się sobór². Z jednej strony jako kontynuator wielowiekowej tradycji soborowej³, z drugiej – od pierwszej połowy XVIII wieku – jako narzędzie walki z polityczno-wyznaniową dominacją austriackiego dworu. Powołany jako organ decydujący o wyborze przywódcy serbskiej Cerkwi w monarchii habsburskiej z czasem ewoluował w swego rodzaju instytucję zajmującą się wszystkimi sprawami żywotnymi dla interesów Serbów ją zamieszkujących:

U prvoj polovini XVIII. v., a nešto i docnije, Sabori su služili mitropolitima kao snažan oslonac u obrani, vrlo često krnjenih, narodnih i crkvenih povlastica, te su sa njih šiljane mnogobrojne tužbe i narodna izaslanstva u Beč, da traže zaštitu protiv raznih povreda. Stoga su prvi mitropoliti mnogo držali do Sabora i najviše su pomogli da se Sabori ovako razvijaju⁴.

Jednakże aż do 1875 roku trzeba było czekać na oficjalną formułę, określającą jego kompetencje i cele:

¹ Н. Нинковић, *Црквено-народни сабор и архиепископски синод из 1749. године*, „Истраживања”, бр. 23, 2012, с. 259.

² С. Миловановић, *Српска народноцрквена аутономија у Угарској у другој половини 19. и почетком 20. века*, „Рад музеја Војводине”, 50, 2008, с. 208.

³ Serbska tradycja soborowa sięga czasów średniowiecza i wiąże się z działalnością św. Sawy, który w roku 1219 doprowadził do uzyskania autokefalii przez serbską Cerkiew prawosławną. Sawa w podróż do Nikei (obecnie turecki Iznik) wyruszał z jasną koncepcją cerkiewno-polityczną, która zakładała pełną niezależność w organizacji życia cerkiewnego, co wiązało się m. in. z uzyskaniem zgody na decydowanie o wyborze biskupów i arcybiskupa przez serbskie sobory bez udziału patriarchy Konstantynopola. Zaświadczają to dwaj hagiografowie Sawy – Domentijan i Teodozije – w odpowiednich fragmentach żywotów: „[...] испроси благослов од часног патријарха и од свега сабора васељенскога, тако да више не иде опед други архиепископ у васељену на освећење, но само да врши његово спомињање међу првима, и да буде самоосвећен у отачаству његову, као што је и ово и Божијом помоћу самодржавно. По истом чину и ово сатвори да је са обе стране безбрижно, но да се састане тај сам архиепископ са сабором својих епископа на тако да освећују себи архиепископа”. Доментијан, *Живот св. Саве*, [w:] *Живот св. Саве и Живот св. Симеона*, прир. Д. Богдановић, Београд 1988, с. 136-137; „[...] да по заповести твојега царства примам од блаженога и свесветога оца васељенског патријарха благослов и заповест устима и руком, и писмено, да после овога наш архиепископ не долази овамо у Константинов град за освећење, него да се онде освети од својих епископа.” Теодосије, *Житије св. Саве*, [w:] Теодосије, *Житија*, прир. Д. Богдановић, Београд 1988, с. 182.

Н. Нинковић, *op. cit.*, с. 259.

⁴ R. Grujić, *Pravoslavna Srpska Crkva*, Београд-Крагујевац 1995, <www.svetosavlje.org/biblioteka/Istorija/PSC/Lat_PSC51.htm>, доступ: 7.09.14.

Српски народни сабор је орган који је у име српског народа православне цркве самостално уређује односе и расправља, надгледа, непосредно извршује послове који се тичу црквене администрације, школа, просвете, наставних и добротворних народних завода и заклада српских народних фондова, манастирских и црквенонародних добара⁵.

Pierwszy sobór cerkiewno-narodowy został zwołany w Belgradzie przez patriarchę Arsenija III Čarnojevicia (1672-1706) w 1690 roku i uznał cesarza Leopolda I (1658-1705) za króla Serbii. Uczestnicy soboru zwrócili się do cesarza z prośbą o potwierdzenie istnienia serbskiej Cerkwi prawosławnej jako niezależnej instytucji w ramach monarchii. Pierwszym (21.08.1690 r.) z wydanych przywilejów⁶ Leopold I uznał i potwierdził prawa prawosławnych Serbów do swobodnej organizacji Cerkwi i życia religijnego. Przywileje gwarantowały stosunkowo szeroką niezależność – Serbowie byli zwolnieni z danin (feudalnych i kościelnych) oraz posiadali pełną polityczną i wyznaniową swobodę. Ponadto mieli prawo do odrębnego terytorium (serb. *oblast*), posiadania politycznego przedstawicielstwa i zgromadzenia (serb. *narodni sabor*), wyboru wojewody. W zakresie wiary gwarantowano im swobodne wyznawanie prawosławia i swobodną organizację życia religijnego, a także prawo do wyboru arcybiskupa⁷. Aż do swej śmierci Arsenije III zgodnie z tym, jak pojmował nadane swobody, podejmował decyzje nie tylko w sprawach religijnych, ale także świeckich i politycznych⁸. Pod jego rządami serbska autonomia stanowiła swego rodzaju teokrację – metropolita karłowicki stał się „duchowym księciem” i „politycznym przywódcą” w jednym⁹. Początkowo również sobory cerkiewno-narodowe zwoływane przez patriarchę miały mniej formalny charakter (w roku 1690, 1694 i 1706¹⁰), i odbywały się bez oficjalnego zezwolenia cesarza. Zasadniczo sobory inicjowane przez Arsenija III odnosiły się do spraw natury politycznej i związanych z organizacją Cerkwi – na przykład sobór z roku 1694 – zebrany, by omówić sytuację Serbów rozproszonych na terenie Austrii i zasiedlenia przez nich Sremu, Slavonji, Baranji i Bački¹¹.

Na pierwszy sobór po śmierci Arsenija III w 1708 i wybór nowego arcybiskupa cesarz wydał zgodę chętnie¹², gdyż gwałtownie zmieniła się sytuacja polityczna

⁵ Д. Руvaraц, *О српској народноцрквеној аутономији у Угарској од 1690. до 1903.*, Сремски Карловци 1926, s. 13-15.

⁶ W latach 1690 (21 VIII, 11 XII), 1691 (20 VIII) i 1695 (4 III).

⁷ „Да по обичају Србаља источне цркве грчког обреда и по пропису старога календара слободно обстојати можете, и да вам како и до сада тако и унапред никоји црквени или световни сталежи никакве досаде чинити не могу, и нека вам слободно буде између себе, сопственом влашћу, из српског народа и језика постављати себи архиепископа, кога ће црквени и световни сталеж између себе бирати”, Ј. Радонић, М. Костић, *Српске привилегије од 1690 до 1792*, Београд 1954, s. 2.

⁸ Ђ. Слијепчевић, *Историја Српске Православне Цркве. Од почетка 19. века до краја другог светског рата*, књ. 2, књ. II, Београд, s. 13.

⁹ Ј. Скерлић, *Српска књижевност у XVIII. веку*, Београд 1923, s. 51.

¹⁰ Po wstąpieniu na tron Józefa I Arsenije III prawdopodobnie zwołał sobór (1706 r.), podobnie jak uczynił to w roku 1690. Poruszono na nim sprawę przywilejów, a dokładnie ich potwierdzenia przez następcę Leopolda I oraz ustalenie treści oficjalnej prośby do nowego cesarza, z którą patriarcha miał udać się do Wiednia. Zob. P. Grujić, *Kako se postupalo sa srpskim molbama na dvoru cesara austrijskog*, Нови Сад 1906, s. 6.

¹¹ R. Grujić, *Pravoslavna....*

¹² Dwór próbował ingerować w ten wybór zastrzegając, że kandydat musi pochodzić z duchowieństwa, które wraz z Arsenijem III przybyło do Austrii. Zob. Ђ. Слијепчевић, op. cit., s. 17.

monarchii. Po wybuchu powstania Franciszka Rakoczego utrzymanie poprawnych stosunków z Serbami ponownie leżało w interesie Wiednia. Sobór odbył się w monasterze Krušedol, a następcą Arsenija został Isaija Đaković (?-1708). Najważniejszą jego decyzją było powołanie metropolii krušedolsko-karłowickiej. Za Radoslavem Grujićem należy podkreślić, że pod względem formalnym nie była ona autokefaliczna, a stanowiła jedynie autonomiczną część podlegającą patriarchatowi w Peći¹³. Nowo wybrany metropolita podkreślał swoją duchową z nim więź i czuł się spadkobiercą i kontynuatorem pećkich tradycji. Podczas soboru w 1708 roku po raz pierwszy obecny był cesarski komisarz, co stało się regułą dla większości z nich. Tę funkcję pełniła najczęściej osoba wysokiej rangi wojskowej, nierzadko przypisując sobie rolę przewodniczącego i ustalając zakres spraw wchodzących w skład obrad¹⁴. Kolejne dwa sobory w Krušedolu¹⁵ z lat 1710 (Sofroniusz Podgoričanin) i 1713 (Vićentije Popović) za główny cel miały wybór arcybiskupów, jednakże podczas obrad poruszono również tematy związane z ogólną sytuacją Serbów w monarchii.

W efekcie, następny sobór, obradujący w 1714 roku, zgromadził się w celu omówienia kwestii typowo politycznych, związanych z nadanymi przywilejami. Zdaniem Józefa Jirečka i Josepha Schwickera, cesarz Leopold I, gwarantując tak szeroką autonomię patriarsze i przybywającym wraz z nim Serbom, zakładał, że po wygranej starciu z Turcją, wrócą oni na pierwotnie zamieszkiwane tereny¹⁶. Jednakże swobody religijne po podpisaniu pokoju w Karłowicach (1699), straciły na znaczeniu. Gdy okazało się, że pobyt ludności serbskiej na terenie Austrii nie będzie tymczasowy, szukano sposobu jej adaptacji w społeczeństwie. Następcy Arsenija III musieli mierzyć się ze stopniową zmianą i ograniczaniem wolności wyznaniowej przez wiedeński dwór. Mimo że następcy Leopolda I (Józef I, Karol VI, Maria Teresa) zobowiązali się potwierdzać nadane przywileje, w rzeczywistości były one nieustannie naruszane lub wręcz łamane, w szczególności przez węgierskich przedstawicieli dworu. Mieli oni specjalny interes w uporządkowaniu sytuacji religijno-prawnej Serbów, widząc w nowej grupie ludnościowej zagrożenie dla własnych pozycji.

Autonomia napływowych Serbów kłóciła się również z interesami Kościoła rzymskiego. Swoboda w organizacji struktur cerkiewnych oraz niezależność serbskich arcybiskupów w istotny sposób utrudniała szerzenie idei unijnych na obszarze im podległym, a także realnie zagrażała tym porozumieniom między prawosławnymi a Rzymem, jakie już wcześniej udało się na terenie kraju zawrzeć. Szczególnie aktywnie na rzecz unii działali jezuita, z których wywodzili się doradcy m. in. Józefa I. Kościół rzymski oraz węgierska część dworu stopniowo dążyli do ograniczania zakresu autonomii Serbów na terenie monarchii, odwołując się w swej argumentacji do sposobu interpretacji nadanych przez Leopolda I przywilejów.

¹³ Р. Грујић, *Аутокефалност Карловачке митрополије*, „Гласник источног друштва у Новом Саду”, књ. II, св. 3, 1929, s. 367.

¹⁴ С. Миловановић, *op. cit.*, s. 217.

¹⁵ Sobór z 1713 r. zdecydował o przeniesieniu siedziby metropolity do Karłowic.

¹⁶ Zob. Ђ. Слијепчевић, *op. cit.*, s. 14.

Po kolejnym starciu Austrii z Turcją zakończonym pokojem w Pożarevcu (1718) w skład monarchii weszły tereny banatu temiśwarskiego, północnej Serbii i północnej Bośni, a tym samym i metropolia belgradzka, na której czele od 1713 roku zasiadał Mojsije Petrović (1677-1730). Stworzyło to nową sytuację serbskiej Cerkwi w ramach monarchii. W 1722 roku ze względu na stan zdrowia Vićentija Popovicia zwołano sobór w Nowym Sadzie (Varadinski šanac), by wskazać biskupa, który miałby pomagać metropolicie. Wybór padł na Mojsije Petrovicia, który do śmierci Vićentija pełnił jego obowiązki, a od 1726 roku został mianowany nowym metropolitą karłowickim. Faktem stało się zatem zjednoczenie dwóch odrębnych metropolii – karłowickiej i belgradzkiej, które popierał również patriarcha: „Ово уједињење било је од великог значаја како за заштиту народних повластица, тако за цео национално-религијски, просветни и уопште културни живот Срба под аустроугарском влашћу”¹⁷. Stworzenie metropolii karłowicko-belgradzkiej nie zyskało poparcia na dworze austriackim. Dochodziło do kolejnych naruszeń przywilejów. W 1729 roku cesarz wydał *Deklarację* (potwierdzoną ponownie reskryptem z 1732 roku) regulującą zasady obchodzenia świąt prawosławnych oraz ograniczającą dotychczasową władzę metropolity do spraw duchowych – decyzje w sprawach świeckich podejmować miał wyłącznie cesarz. Niejasne stały się również zasady płacenia dziesięciny na rzecz Kościoła rzymskiego i węgierskiej szlachty.

Sobór z 1731 roku, zwołany rok po śmierci Mojsija Petrovića, miał kluczowe znaczenie dla formalnego utrzymania „podwójnej” metropolii. Komisarz wysłany przez Wiedeń miał nakłonić zebranych na soborze biskupów do wyboru dwóch arcybiskupów – belgradzkiego i karłowickiego – obwieszczając, iż nadane przywileje nie obejmują Serbów zamieszkujących tereny włączone w granice monarchii po pokoju w Pożarevcu. Mimo tego, do wtórnego rozdziału metropolii nie doszło – na tronie arcybiskupstwa belgradzko-karłowickiego zasiadł Vićentije Jovanović (1689-1737) – a cesarz zmuszony był potwierdzić ten wybór.

Deklaracje cesarskie z lat 1727 i 1729 roku znacznie ograniczały swobody polityczne i religijne Serbów w monarchii austriackiej, szczególnie tych, zamieszkujących nowo dołączone tereny. Metropolita Vićentije i świeccy wysłannicy starali się w Wiedniu o ich unieważnienie, zamiast tego Karol VI wydał reskrypt (1732), który godził w prawa Serbów z północnej części Serbii i Banatu. W związku z tą sytuacją, Vićentije zdecydował się na zwołanie soboru, na którym odrzucono wszystkie wyżej wspomniane cesarskie zarządzenia i za pośrednictwem komisarza zwrócił się z prośbą do Karola VI o przyjęcie serbskiej delegacji na dworze, która miała przedstawić żale i prośby serbskiego narodu¹⁸. Serbscy wysłannicy zostali przyjęci w Wiedniu dopiero dwa lata później, jednakże ich sytuacja nie uległa zmianie – wręcz przeciwnie – cesarz wydał kolejną *Deklarację*, która po raz kolejny w historii ograniczała prawa Serbów w monarchii:

Срби су, према овој Деклараторији, морали празновати главне римокатоличке празнике; нису смели подизати цркве без дозволе државних власти; свештеници су, када би извршили неки злочин или преступ у грађанским стварима, били суђени од државних

¹⁷ Р. Грујић, *Мојсије Петровић* (Народна енциклопедија СХС, књ. III, s. 346), cyt. za: Ђ. Слијепчевић, op. cit., s. 20.

¹⁸ Ђ. Слијепчевић, op. cit., s. 22.

судова; ни митрополит ни епископи нису смели обилазити своје епархије без дозволе државних власти. Световна власт митрополита је сасвим ограничена: само у чисто духовним стварима Срби су зависили од њега¹⁹.

Ponownie zmieniająca się sytuacja polityczna Austrii i widmo nowego starcia z Turcją, skłoniło Karola VI do przywrócenia Serbom wszelkich swobód w 1735 roku na mocy dyplomu cesarskiego (serb. *zaštitna diploma*), który został ogłoszony na cerkiewno-narodowym soborze w Karłowicach w tym samym roku.

Po pokoju w Belgradzie w 1739 kończącym wojnę austro-rosyjsko-turecką i drugiej wielkiej wędrówce Serbów w 1740 roku, na soborze w Karłowicach w 1744 metropolitą i patriarchą został ogłoszony Arsenije IV Jovanović šakabenta. Na sobór przybyło 98 posłów, ale do obrad dopuszczono jedynie 76²⁰. Ogłoszono na nim, iż Maria Teresa rok wcześniej potwierdziła serbskie przywileje, których zgodnie z jej wolą – należy się „twardo trzymać i święcie szanować”, ale dodatkowo już ich nie poszerzać. Świeccy uczestnicy soboru przedstawili swoje żądania dotyczące rozwoju szkolnictwa, ekonomii i życia politycznego Serbów, a także protestowali przeciw łamaniu praw narodowych w poszczególnych regionach²¹. Wszystkie postulaty soborowe zostały przedstawione w Wiedniu, wskutek czego Maria Teresa powołała w 1745 roku Dworską deputację ds. serbskich, której przewodnictwo objął graf Ferdinand von Kolowrat.

Na soborze 1748 roku, zwołanym w celu wyboru następcy Arsenija IV metropolitą mianowano Isaję Antonovicia. Zgodnie z życzeniem Wiednia, musiał on w swoim zaprzysiężeniu pominąć fragment dotyczący zależności od patriarchatu w Peci. Jak pisze Joseph Schwicker, dwór wymusił na następcach Arsenija IV, by uznali się za „głowę narodu” i w sprawach duchowych podejmowali decyzje niezależnie od carygradskiego patriarchy i rosyjskich carów²². Jednym z istotnych ustaleń soboru było wyznaczenie stałej liczby jego uczestników, wybieranych spośród duchowieństwa i osób świeckich – 70 osób, przy zachowaniu zasady, że stałą część jego składu stanowi patriarcha (metropolita) i biskupi.

Już rok później ta zasada została złamana – wzięło w nim udział 75 przedstawicieli duchownych i świeckich, zgodnie z przyjętą zasadą reprezentacji wszystkich stanów – 25 duchownych, 25 wojskowych i 25 mieszczan. Na kolejnych 20 lat metropolitą został Pavle Nenadović. Sobór w 1749 roku zdefiniował funkcje i zadania tej instytucji, które obowiązywały w zasadniczo niezmienionej formie aż do połowy XIX wieku. Poza wyborem nowego metropolity podjęto także inne ważne decyzje, m.in. o utworzeniu funduszu klerikalnego (serb. *Klirikalni fond*), organizacji finansów metropolii, formowaniu organu, który będzie się troszczyć o sprawę narodu i przestrzeganie przywilejów z ramienia metropolity, zapelnieniu opuszczonych biskupstw i likwidacji niektórych²³. Skutkiem wspomnianego soboru było stworzenie spisu zażaleń, które komisarz miał przedstawić cesarzowej. Wśród nich znalazły się ponownie problemy związane

¹⁹ М. Грбић, *Карловачко владицанство*, књ. 1, Карловац 1891, s. 297, cyt. za: Ђ. Слијепчевић, op. cit., s. 22.

²⁰ С. Павловић, *Српски народни сабор у Сремским Карловцима године 1869*, Нови Сад 1870, s. 18.

²¹ Ђ. Слијепчевић, op. cit., s. 23-24.

²² Zob. Ђ. Слијепчевић, op. cit., s. 25.

²³ Н. Нинковић, op. cit., s. 261.

z forsowaniem unii kościelnej wśród Serbów, przymuszaniem do obchodzenia rzymskokatolickich świąt i zabranianiem budowania nowych cerkwi w niektórych okręgach. Podniesiono również sprawę dyskryminacji Serbów podczas przyjmowania do cechów rzemieślniczych i zabrania im zakupu nieruchomości. Większość nie została właściwie przez cesarzową uwzględniona. Jedynie w sprawie obchodzenia świąt katolickich Maria Teresa wydała zarządzenie (dopiero w 1752 r.), iż prawosławni zobowiązani są do poszanowania czterech świąt katolickich – Bożego Narodzenia, Wielkanocy, Zesłania Ducha Świętego i Bożego Ciała²⁴.

Sobory cerkiewno-narodowe w pierwszej połowie XVIII wieku, choć pod względem formalnym jeszcze nie ujednoczone, spełniały istotną funkcję kontradyktoryjną i były miejscem rozmów o kluczowych problemach serbskiej Cerkwi i narodu pod panowaniem austriackim. Wielokrotnie poruszane na nich tematy poszanowania przywilejów, organizacji życia Cerkwi, podziału biskupstw, zakresu decyzyjności metropolity, nie tylko w sprawach duchowych, oraz w ich efekcie liczne poselstwa na wiedeński dwór, świadczą o znaczeniu tej instytucji dla utrzymania zagwarantowanej cesarskimi przywilejami autonomii, a w efekcie zbudowania przyszłej niezależności państwowej Serbii.

SUMMARY

Dominika Gapska, Poznań

The importance of the Orthodox councils in building state's independence: example of Serbia (first half of the 18th century)

Keywords: Serbian political, religious autonomy, Serbs in Habsburg Monarchy, Serbian Orthodox councils, seat of Serbian Orthodox Church, Metropolitanate of Sremski Karlovci

Serbian Orthodox church-national councils in the first half of the eighteenth century, although formally not yet standardized, played an important adversarial role and were the place of talks about the key problems of the Serbian Orthodox Church and the nation under Austrian rule. Repeatedly discussed topics – the privileges, the organization of the Orthodox Church, the distribution of dioceses, the freedom of archbishops' decisions not only in spiritual matters – and their effect as numerous missions to Viennese court, testify to the importance of this institution for the maintenance of autonomy, guaranteed by imperial privileges, and ultimately building the future independence of Serbia.

---

²⁴ Ibidem, s. 279.